

2551 03 23 - สนทนาธรรมที่มูลนิธิฯ
พื้นฐานพระอภิธรรม (เกิด — แก่ — เจ็บ — ตาย)
พฤษภาคม ที่ ๒๓ มี.ค. 2551

- สุกัญญา เมื่อวานนี้พูดถึงเรื่องเกิด แก่ เจ็บ ตาย ว่าเป็นธรรม เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดขึ้นไม่ได้ หรือจะไม่ให้เกิดขึ้นก็ไม่ได้ อยากจะกราบเรียนถามท่านอาจารย์ว่าจริงๆ แล้วที่กล่าวถึงเกิด แก่ เจ็บ ตายนี้ เป็นสภาพธรรมอย่างไรคะ
- อ.จ. ถ้าไม่มีอะไรเกิดเลย จะแก่ จะเจ็บ จะตายได้ไหมคะ
- สุ คือจริงๆ ก็ไม่ได้หรอกค่ะ
- อ.จ. เพราะฉะนั้น เกิดเป็นสิ่งที่จริง สิ่งที่มีจริงเป็นธรรมคะ เพราะไม่มีใครสามารถจะไปบังคับบัญชาได้ ไปทำให้เกิดขึ้นก็ไม่ได้ แต่มีปัจจัยก็เกิดขึ้น จึงเป็นธรรมที่เกิด
- สุ แล้วสามารถที่จะละกิเลสได้อย่างไรคะ
- อ.จ. ถ้ารู้ว่าเป็นธรรม เป็นเราหรือเปล่า ?ไม่ใช่คะ
- เพราะฉะนั้น ต้องมีความมั่นคง ที่ฟังธรรมทุกเสาร์ — อาทิตย์ หรือว่าทุกวัน ก็เพื่อที่จะให้มีความเห็นที่ถูกต้อง ว่าทุกอย่างที่ปรากฏมีจริง เป็นธรรมทั้งหมดไม่เว้นเลย เพื่อที่จะให้มีความเข้าใจที่มั่นคงในสิ่งที่กำลังปรากฏ เริ่มค่อยๆ รู้ ว่าเป็นสิ่งที่จริง เพราะฉะนั้น ก็ไม่ใช่ของใคร และไม่มีใครเป็นเจ้าของ เกิดแล้วก็ดับไป
- สุ เวลากล่าวอย่างนี้ ก็เหมือนกับว่า ทุกคนทุกๆ ไปถึงจะศึกษาธรรมหรือไม่ศึกษาธรรม ก็รู้ว่า เกิดมี แก่มี เจ็บมี ตายมี แล้วเมื่อเกิดแล้วก็ต้องตาย มันเหมือนเป็นธรรมดาเลย แต่จริงๆ แล้ว พอศึกษาธรรมก็รู้ว่า ธรรมนี้เป็นเรื่องละเอียด และลึกซึ้ง ก็เลยอยากจะกราบเรียนถามท่านอาจารย์ว่า จริงแล้วเมื่อกล่าวถึงเกิด แก่ เจ็บ ตาย ในสภาพธรรมนี้ ลึกซึ้งอย่างไรคะ ในสภาพธรรม
- อ.จ. ขณะนี้อะไรที่กำลังปรากฏ ต้องเกิด แก่เจ็บลึกซึ้งไหมคะ ถ้าไม่เกิด ไม่ปรากฏ ลึกซึ้งไหมคะ และเกิดโดยไม่มีใครบังคับบัญชาได้เลย ลึกซึ้งไหมคะ แล้วก็ดับไปอย่างรวดเร็ว ไม่เห็นการเกิดขึ้นและดับไปเลย ลึกซึ้งไหมคะ และไม่มีใครสามารถจะบังคับบัญชาและเป็นเจ้าของ หรือเป็นของใครได้เลยสักอย่างเดียว ลึกซึ้งไหมคะ
- สุ ถ้าพิจารณาและศึกษาธรรม ก็รู้ว่าลึกซึ้ง แต่ไม่สามารถจะประจักษ์แจ้งอย่างคำที่กล่าวได้ เพราะฉะนั้น มันเหมือนกับว่า มองไม่เห็นหนทางว่า จะช่วยละกิเลสที่สั่งสมในจิตได้อย่างไร

อ.จ. สิ่งที่มีจริง กับ สิ่งที่ไม่มี สามารถจะเห็นความจริงของอะไร
ศุ ต้องเห็นสิ่งที่มี

อ.จ. เห็นความจริงของสิ่งที่มี เวลาที่สิ่งที่มี เกิดแล้วปรากฏ เช่นอะไร
ศุ เห็น มีจริงค่ะ

อ.จ. ถ้ารู้ว่า “เห็น” เป็น “เห็น” ละกิสเลส คือ ความไม่รู้หรือเปล่า เพราะรู้
ว่า ขณะนี้ที่กำลังเห็นนี้มีจริงๆ เกิดแล้วโดยที่ไม่มีใครไปทำให้เกิดขึ้นเลย แต่
เกิดแล้วเพราะเหตุปัจจัย ถ้ารู้อย่างนี้จะละการที่เคยคิด เคยเข้าใจว่าเราเห็น หรือ
เราทำให้เห็นเกิดขึ้น หรือเห็นเป็นเรา ค่อยๆ เข้าใจขึ้น ตามความเป็นจริง ว่าเป็น
“ธรรม” ขณะใดก็ตามที่เริ่มเข้าใจ แม้เพียงเล็กน้อย ก็หมายความว่ายังสามารถ
ที่จะไตร่ตรอง แล้วก็พิจารณา อบรม จนกระทั่งสามารถที่จะประจักษ์ความจริง
นั้นได้ ถ้าไม่มีสิ่งที่ปรากฏเลย จะไปรู้ความจริงของอะไรได้ แต่สิ่งที่มีจริง
ขณะนี้ เริ่มฟัง เริ่มเข้าใจ เริ่มละความไม่รู้ แม้แต่ได้ยินว่าเป็นธรรม ก็จะต้อง
เข้าใจด้วย เพราะอะไรจึงเป็นธรรม เป็นสิ่งที่มีจริง ถ้าเป็น ธรรม คือ ไม่มีใคร
บังคับบัญชาได้ ให้เป็นอย่างอื่น แล้วก็ไม่ใช่ของใครด้วย แล้วจริงๆ นะคะ สิ่ง
ใดก็ตาม มีปัจจัยเกิดขึ้น สิ่งนั้นก็ดับไป ใครจะรู้ หรือไม่รู้ก็เป็นธรรม ที่เป็นอย่าง
นี้ ความเข้าใจอย่างนี้ เริ่มต้นที่จะค่อยๆ เข้าใจสิ่งที่ปรากฏ เพราะว่าวันหนึ่งๆ
ก็มีสิ่งที่ปรากฏตลอดทั้งวัน แต่ไม่เคยรู้เลยว่า เป็นธรรมแต่ละลักษณะ แม้แต่
ในขณะนี้ ไม่ว่าอะไรปรากฏ สิ่งนั้นแหละเป็นธรรม เกิดแล้วจึงปรากฏ จะมี
ความเข้าใจขึ้นๆ เวลาที่มีการรู้สิ่งที่แจ้ง แจ้งเป็นธรรมหรือเปล่า เกิดแล้ว
ปรากฏ รู้ว่าเป็นธรรม แล้วไม่ได้มีแค่แจ้งอย่างเดียว เห็นก็มี เพราะฉะนั้น
ขณะนี้เห็นก็เป็นธรรม มีจริงๆ เกิดขึ้น กำลังเห็น แล้วก็ไม่ใช่มีแค่แจ้ง กับ เห็น
ได้ยินก็มี เสียขงก็มี เพราะฉะนั้น วันหนึ่งๆ การฟังธรรม เพื่อเข้าใจธรรม ตาม
ความเป็นจริงว่าไม่ใช่เรา นี่คือการเห็นที่ถูกต้อง ก็จะค่อยๆ ละความเห็นที่เคย
ยึดถือสภาพธรรมนั้นว่าเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด จนกว่าจะประจักษ์ความจริง เพราะเป็น
สิ่งที่มีจริง ก็ประจักษ์ได้ ถ้าสิ่งนั้นไม่มี จะไปประจักษ์ความจริงของสิ่งที่ไม่มี
ไม่ได้ แต่สิ่งนี้ความจริงเป็นอย่างนี้ แล้วก็กำลังปรากฏให้ค่อยๆ เข้าใจขึ้น ก็จะมี
คำว่า “อบรม ความเห็นถูก เข้าใจถูกในลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ
จนกระทั่งรู้จริงๆ ว่าไม่มีเรา ทุกอย่างเป็นอนัตตา ไม่ใช่ตัวตน”

ศุ แล้วระหว่าง เกิด กับ ดายนี้อะไร
อ.จ. ขณะนี้เกิดแล้ว นานแล้ว แต่ยังไมตายใช่ไหมคะ แต่วันหนึ่งต้องตาย
หรือไม่ต้องตาย ?ตายค่ะ

ก็จริง แต่ก่อนจะตาย รู้หรือไม่รู้ลักษณะความจริงของสิ่งที่ปรากฏ ?
.....ไม่รู้ค่ะ

ไม่รู้ เกิดอีกก็ไม่รู้อีก ตายอีกก็ไม่รู้อีก ก็เกิด แล้วก็ตายไปด้วยความไม่รู้
สุ แต่ว่าเรื่องเกี่ยวกับตาย จะช่วยให้มีความเข้าใจได้อย่างไร ในสภาพความ
จริงที่มีแล้วปรากฏ

อ.จ. สิ่งใดที่เกิดขึ้น สิ่งนั้นต้องดับไป เรียกว่า ตาย ใดไหม ? เพราะสิ่งนั้น
ไม่ได้กลับมาอีกเลย ?เรียกได้ค่ะ

แต่เมื่อมีสิ่งเกิดสืบต่อ ยังไม่สิ้นสุดความเป็นบุคคลนี้ ชาตินี้ก็เข้าใจว่า ยัง
ไม่ตาย แต่ถ้ามีความเข้าใจ จะรู้ว่าสิ่งใดก็ตาม ที่เกิดแล้วดับ ไม่กลับมาอีกเลย
นั่นก็เป็นลักษณะหนึ่งที่ตายชั่วขณะๆ เมื่อถึงนี้ตายแล้ว ทุกคนตายแล้ว เกิดแล้ว
ก็ตายๆ เป็นสภาพธรรมที่เกิดตาย แต่ละอย่าง บังคับบัญชาไม่ได้ จะไม่ให้เป็นอย่าง
นี้ไม่ได้ เพราะฉะนั้น ก็เป็นอย่างนี้ ไม่ว่าจะเป็นสภาพใดที่เกิดขึ้น สภาพ
นั้นต้องตาย คือ เกิดแล้วดับ ไม่กลับมาอีกเลย แต่ละขณะ แล้วการเกิดในชาติ
หนึ่ง จิตขณะแรกเกิดแล้ว ก็จะต้องดับไป เป็นปัจจัยให้จิตขณะอื่นเกิดสืบต่อ
ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งถึง ณ บัดนี้ และต่อไปจนกระทั่งถึงจิตขณะสุดท้ายของชาตินี้
ทำให้สิ้นสุดความเป็นบุคคลนี้ เพราะฉะนั้น ขณะนั้นทุกคนเข้าใจได้ เรื่องเกิด
แล้วก็ตาย แต่ถ้าแต่ละขณะที่เกิดแล้วยังไม่ตาย คือ ยังไม่ดับก็ยังไม่ถึงขณะนั้นเลย
เป็นสมมติธรรมะ ที่ทุกคนเข้าใจได้ แต่เวลาที่สภาพธรรมเกิดแล้วดับ เป็น
“ขณิกมรณะ” ทุกๆ ขณะนี้แหละค่ะ กำลังเกิดแล้วตาย เพราะฉะนั้น จะมี
ความต่างไหมคะ กับจิตขณะนี้ เกิดแล้วดับ จิตสุดท้ายของชาตินี้ก็เกิดแล้วดับ มี
ความต่างไหมคะ ?ไม่ต่างค่ะ พูดถึงการเกิดดับ ไม่ต่าง แต่จิตขณะสุดท้าย
ทำให้สิ้นสุดความเป็นบุคคลนี้ ถ้าจิตขณะสุดท้าย เกิดแล้วดับไป คนนั้นไม่มีทาง
ที่จะเป็นบุคคลนี้อีกต่อไป แต่ว่ากรรมที่ได้กระทำแล้วกรรมหนึ่ง ก็จะเป็นปัจจัยที่
กระทำให้ปฏิสนธิจิตเกิด ซึ่งประมวลทุกอย่างที่ได้สะสมมาในการที่จะเกิดขึ้น
เป็นบุคคลนั้น แล้วมีปัจจัยที่ได้สะสมมา ที่จะทำให้สภาพธรรมใดเกิดขึ้น เป็นไป
ในชาตินั้น บังคับบัญชาไม่ได้ อย่างขณะนี้ ทุกคนเกิดมาเป็นคนนี้ ชาตินี้ ต้อง
เป็นอย่างนี้ตลอด จนกว่าถึงจุด คือ สิ้นสุดความเป็นบุคคลนี้ เพราะมีปัจจัยที่จะ
ทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดขึ้นเป็นไปตามที่ได้สะสมมา

สุ แล้วแต่ละคะ

อ.จ. เกิดนาน “แก่” ก็คือ แสดงความนานของการเกิด เกิดมานานเท่าไร
แล้ว เกิดดับสืบต่อมานานเท่าไรแล้วในชาตินี้ เกิดดับ ๑ วัน ก็บอกว่า แก่ ๑ วัน

๒ วัน ๓ วัน๑๐๐ วัน หรือว่าจะถึง ๑๐๐ ปี ก็เป็นสภาพธรรมที่แสดงถึง การสืบต่อตั้งแต่เกิด

สุ อย่างรูปนี้ เกิดแล้วก็มีแก่ แล้วก็มีดับ หมายถึงตาย แต่จิตนี้เกิดขึ้นแล้ว ตั้งอยู่ แล้วดับไป เพราะฉะนั้น จิตนี้ไม่แก้ไขไหมคะ

อ.จ. เวลาเกิดแล้วดับ แล้วก็เกิดแล้วดับ ความแก่ของจิตปรากฏไหมคะ ? ไม่ปรากฏค่ะ

เพราะฉะนั้น สำหรับจิต จึงมีขณะเกิด อุปาทกขณะ จิตินขณะ ภังคขณะ แต่สำหรับรูป มีอุปจย สันตติ ชรตา อนิจจตา

สุ เพราะฉะนั้น ที่กล่าวว่าแก่ ก็คือรูป

อ.จ. แล้วแต่นะคะ รูปที่เกิด ๑ ขณะ ดับไป ยังไม่ปรากฏความแก่ แต่ว่าทุกรูปเมื่อเกิดแล้วต้องดับ ก่อนดับ ก็คือชรตา เสื่อม ซึ่งไม่มีใครมองเห็น เพราะฉะนั้น ที่เราเห็นนี้ ไม่ใช่การเสื่อมของรูปๆ หนึ่ง ซึ่ง อุปจย สันตติ ชรตา อนิจจตา แต่จะเห็นต่อเมื่อรูปนั้นเกิดดับ สืบต่อกันจนกระทั่งปรากฏสภาพที่เราใช้คำว่า “แก่”

อรรถนพ ธรรมพิจารณาได้หลายขั้น ตั้งแต่ขั้นกว้างขวาง ทั่วๆ ไป จนถึงละเอียด แต่ละขณะ อย่างที่พี่สุกัญญาเรียนถามท่านอาจารย์ เรียนถามท่านอาจารย์ถึง เรื่องความแก่ ก็พิจารณาได้ตั้งแต่กว้างๆ คือเกิดมาในชาตินี้ ตั้งแต่เล็กที่สุดเลย ทางวิทยาศาสตร์ เขาก็ต้องคิดว่า ระยะไหนเป็นระยะแรก แต่ก็ยังไม่ตรงเท่ากับ ปัญญาของพระพุทธเจ้า ตั้งแต่เกิดมานี้ เมื่อเกิดมาแล้วก็สมมติกันว่า เจริญวัยขึ้น วัยเด็ก วัยรุ่น วัยกลางคน วัยผู้สูงอายุ คว้าไม่เหมือนกันใช่ไหม อย่างเด็กหนุ่มสาว คนกลางคน คนสูงอายุ ก็ดูรู้ว่ามี ความแก่ ความอ่อน ต่างกันอย่างไร อันนี้ ก็เป็นความแก่ในลักษณะที่ทั่วๆ ไป ซึ่งถ้าเป็นสภาพธรรมแต่ละขณะ ก็คือ รูปจริงๆ แม้รูปจะมีอายุยืนยาว ก็คือ รูปๆ หนึ่ง ที่มีสภาวะลักษณะ จะมีอายุเท่ากับจิต ๑๗ ขณะ ซึ่งก็เป็นความเร็วมาก เพราะว่าเพียง ๑๗ ขณะของจิต ระหว่างเห็น กับ ได้ยิน ยังห่างกว่า ๑๗ ขณะ แต่ขณะนี้ดูเหมือนเห็น กับ ได้ยิน ปนกัน แต่จริงๆ แล้ว รูปดับไป ระหว่างนั้นมากมายนับไม่ถ้วนเลย ระหว่างการเห็นไปสู่ การได้ยิน มีรูปเกิดดับมากมาย อายุของรูปที่มีสภาวะ ก็จะมีอายุยืนยาวกว่าจิต คือ เท่ากับ ๑๗ ขณะของจิต เราก็รู้ว่ารูปก็เกิดแล้วก็ดับ แต่ทำไมรูปที่เกิดใหม่จึง ต่างกันไป ซึ่งเป็นวัยน้อยกว่า มากกว่า ระหว่างเด็ก และผู้ใหญ่ จริงๆ แล้วรูป นั้นก็เกิดขึ้นตามสมุฏฐาน แต่รูปที่เกิดขึ้นใหม่ ไม่ใช่รูปเดิม ที่เกิดมาใหม่ๆ ตอน เป็นทารกจะยืนยาวมาจนถึงวัยเด็วนี้ วัยรุ่น วัยกลางคน จนถึงวัยสูงอายุ ก็ เพราะสมุฏฐานต่างๆ ก็มีกำลังต่างกัน คุณภาพของรูปจึงแตกต่างกันไป เหมือน

อย่างเก่าอีก ซ้อมมาใหม่ๆ ก็สวยดี พอนานๆ เข้าสีสันทันที่เปลี่ยนกันไป โดยธาตุไฟในกลุ่มของรูปซึ่งเป็นสมุฏฐาน ซึ่งเรียกว่า อุดสมุฏฐาน ที่เกิดตอนหลังๆ ก็จะแตกต่างกันไปตามกัมมสมุฏฐาน ที่เรียกว่า กัมมชรูป จึงคู่เป็นรูปใหม่ ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปจนเป็นวัยที่แตกต่างกันไป ที่สมมติกันว่าแก่

อรรรรณ

ในเรื่องของความตาย ถ้าศึกษาธรรมแล้ว ก็เข้าใจว่าสภาพธรรมเกิดดับ ก็เหมือนตายอยู่ทุกขณะ ตั้งอยู่แล้วก็ดับไป แต่ในชีวิตจริง พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้ ทรงแสดงว่า เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นเรื่องธรรมดา แต่ในชีวิตธรรมดาของปุถุชนนี้ เห็นว่า เมื่อมีคนเกิด ก็จะมีการดีใจ แต่เมื่อมีการตาย ก็จะเป็นเรื่องใหญ่โต ไม่ใช่เรื่องธรรมดา ผู้ใกล้ชิดก็จะมีการเศร้าโศกเสียใจ แม้เพียงขณะที่ป่วยหนัก และรู้ว่าชีวิตจะอยู่อีกไม่นาน ยาว จะต้องตายก็จะเศร้า และเสียใจแล้ว ก็เลยจะเรียนถามว่า ในการศึกษาในขั้นที่ยังไม่ประจักษ์ว่า สภาพธรรมนี้เกิดดับ ก็จะหลงเข้าใจผิดว่า อย่างการตายเป็นเรื่องธรรมดา ก็ไม่ธรรมดาเพราะฉะนั้น เฉพาะผู้ที่ประจักษ์การเกิดดับแล้ว ที่จะเห็นว่า การตายก็คือ จุติจิตเกิด แล้วเป็นปัจจัยให้ปฏิสนธิจิตเกิดในชาติต่อไป ซึ่งไม่ต่างกับขณะนี้ ก็คือ จิตเกิดแล้วดับ แล้วเกิดใหม่ โดยความเป็นอนันตรปัจจัย แต่เมื่อเราศึกษาโดยเพียงแต่เรื่องราวและชื่อ แต่ยังไม่ประจักษ์การเกิดดับ พอรู้ว่าคนใกล้ชิดจะต้องตาย ก็จะเป็นเรื่องใหญ่โต และโศกเศร้า

อ.จ.

แล้วจะไม่ให้เป็นอย่างนี้ได้ไหม

อร

ไม่ได้ เพราะมีเหตุปัจจัยที่จะให้เป็นอย่างนั้น เพราะปัญญาขั้นฟังก็เพียงนึกได้ พอเจอความจริง มันก็ทำไม่ได้

อ.จ.

คนที่ไม่โศกเศร้ามีไหมคะ ?มีค่ะ

แล้วคนที่โศกเศร้ามีไหม ?มีค่ะ

ต่างกันเพราะอะไร ?เพราะปัญญาเข้าใจความจริงค่ะ

อร

เพราะฉะนั้น ปัญญาเท่านั้น ที่จะทำให้ เมื่อเข้าใจความจริง ก็จะเห็นว่าความตายเป็นเรื่องธรรมดา อย่างที่พระผู้มีพระภาคตรัส

อ.จ.

จริงๆ แล้วก็เกิด ตายแล้วที่จะสูญไป ไม่มีเลยคะ ต้องเกิดอีก ซอบใหม่ ยังไงก็เกิด ตายแล้วที่จะไม่เกิดไม่มี นอกจากพระอรหันต์ เพราะฉะนั้น ก็เหมือนเมื่อวานนี้ กับ วันนี้ เมื่อคืนนี้ กับ เดี่ยวนี้ แต่เปลี่ยนสภาพจากความเป็นบุคคลนี้ สู่บุคคลใหม่

อร

จริงๆ ก็เข้าใจว่า เขาเปลี่ยนภพภูมิ ก็ได้เกิดอีก ตายคือจุติจิตดับ ก็ปฏิสนธิ แต่คงเป็นความที่ว่ายึดมั่นผูกพันมาก แม้แต่ตัวเอง หรือคนรอบข้างใกล้ชิด มันเหมือนผ่านวิกฤตกาล ที่ยากมากเลย

มีความเห็นถูกในลักษณะแข็ง ว่าแข็งเป็นธรรม ขณะที่เห็น เห็นเป็นธรรม ขณะที่ได้ยิน ได้ยินเป็นธรรม ขณะที่คิด คิดเป็นธรรม ขณะที่เสียใจ เสียใจก็เป็นธรรม คือให้มีความมั่นคงจริงๆ ที่จะเข้าใจให้ถูกต้องว่า ทั้งหมดเป็นธรรม ทุกอย่างเป็นธรรม เป็นอนัตตา

ถ้าเข้าใจอย่างนี้ จะมีคำถามอะไรไหมคะ ว่าทำไมจึงเป็นอย่างนั้น อย่างนี้ หรือว่ามีปัจจัยก็เกิดขึ้น เป็นอย่างนั้น อย่างนี้ เปลี่ยนไม่ได้

อรรถนพ การพิจารณาความตาย หรือ มรณานุสสติ อาจจะมีความเข้าใจกันว่า คิดถึงว่า มีเรื่องราวที่ตาย หรือคนโน้นตาย คนนี้ตาย ก็เป็นปัจจัยให้เกิดความสังเวช ทีนี้ในเรื่องของการพิจารณาความตาย คือ มรณานุสสติจริงๆ

อ.จ. เดี่ยวก่อนนะคะ ทูกรู้เรื่องตาย ไม่มีใครไม่รู้ใช่ไหมคะ ว่าเกิดแล้วต้องตายแน่ๆ ก่อนตายควรเป็นอย่างไร อย่างท่านพระอานนท์ที่ท่านระลึกถึงความตาย ไม่ใช่มานั่งคิดเรื่องตาย แต่เมื่อรู้ว่า ต้องตาย อาจจะเป็นวันนี้พรุ่งนี้ ต่อไปอีกสักครูหนึ่งก็ได้ ประโยชน์สูงสุด คือ อะไร เพราะฉะนั้น ไม่ใช่ให้ใครไปนั่งไตร่ตรอง คิดเรื่องตาย ว่ามีมรณสติละก็ต้องคิดเรื่องตาย ไม่ใช่อย่างนั้นค่ะ แต่จากการรู้ว่าจะต้องตาย แต่เมื่อก็ไม่รู้ ก็ทำให้มีการรู้ประโยชน์ของการที่จะมีชีวิตว่า ประโยชน์สูงสุดจริงๆ ของการที่เกิดในโลกนี้ว่าคืออะไร

สุ ถ้าตรามใจที่ยังไม่รู้ว่า สิ่งที่มีจริง ที่ปรากฏนี้เป็นธรรม ความคาดหวัง หรือความเป็นตัวเรา ก็ทำให้ยึดถือสภาพธรรมนั้น แล้วก็ทุกข์โศก อยากจะกราบเรียนถามท่านอาจารย์ว่า จริงๆ ในระดับของปัญญา แต่ความเข้าใจ แต่ยังไม่รู้ในสิ่งนั้น ก็ยังเต็มไปด้วยความยึดมั่น และ ความคาดหวัง ไม่สามารถจะบรรเทาเบาบางอารมณ์ขณะนั้นได้เลย

อ.จ. หวังอะไรคะ

สุ หวังไม่ให้เป็นอย่างนั้น

อ.จ. แล้วจะเป็นไปได้ไหม

สุ จริงๆ ถึงรู้ว่าเป็นไปไม่ได้ แต่ก็ยังหวัง

อ.จ. ทั้งๆ ที่รู้ว่าเป็นไปไม่ได้ แต่อะไรจะเป็นไปได้ หวังไม่ให้ตาย เป็นไปไม่ได้ หวังไม่ให้เสียใจ เป็นไปไม่ได้ แต่อะไรจะเป็นไปได้

สุ แต่ก็ต้องตายแน่ๆ

อ.จ. ตายโดยไม่รู้ หรือว่าก่อนตาย ควรรู้อะไร ที่จะประโยชน์สูงสุด มีเงินทองทรัพย์สินมหาศาล ก็ต้องตาย มีความรู้ความสามารถ ก็ต้องตาย มีมิตรสหาย มีผู้ช่วยเหลือ เพื่อนฝูงมากมาย ก็ต้องตาย เพราะฉะนั้น ก่อนตาย อะไรที่ควรรู้

สุ ปัญหานี้ เป็นสิ่งที่สำคัญ ในขณะที่ในจุดนั้น มันไม่มีเลย ถึงจะรู้ว่าต้องตายจริง ทุกคนจะต้องตาย แต่เมื่อเผชิญสภาวะนั้น ซึ่งมันไม่ใช่ตัวเราตาย แต่เป็นคนที่รักและผูกพัน ที่จะต้องจากไป มันก็ยังหวังว่า จะไม่เป็นอย่างนั้น ซึ่งจริงๆ ที่ท่านอาจารย์ถามว่า ห้ามได้ไหม จริงๆ ก็คือห้ามไม่ได้ เพราะไม่สามารถที่จะไม่ทุกข์ได้

อ.จ. พระผู้มีพระภาคเจ้า จะช่วยไม่ให้ทุกข์ได้ไหม แม้พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ช่วยอะไรใครไม่ได้ ที่จะไม่ให้ทุกข์เกิดนั้น แต่ทรงแสดงความจริงของธรรมให้ไตร่ตรอง ให้รู้ตามความเป็นจริง ว่าเสียใจมีจริงๆ แน่ๆ ผู้ที่ไม่มีคือพระอนาคามีบุคคล แล้วเราเป็นใคร แล้วหวังอะไรละ ในสิ่งที่หวังไม่ได้เลย เพราะไม่มีปัญญาระดับนั้น เพราะฉะนั้น เพียงเข้าใจธรรมทีละเล็กทีละน้อย เป็นประโยชน์ หรือ ไม่เป็นประโยชน์ เพราะถ้าไม่เข้าใจเลย ไม่ฟังเลย ไม่มีการที่จะรู้ความจริงของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ แต่เมื่อมีความเข้าใจแม้เพียงเล็กน้อย แล้วเป็นผู้ที่ไม่ประมาทจริงๆ ในความลึกซึ้งของธรรม ก็จะมีการทำให้ฟังอีก พิจารณาอีก เข้าใจเพิ่มขึ้นอีก จนกระทั่งสามารถจะรู้ความจริงได้ นี่คือการความต่างกันของพระอรหันตบุคคล กับ ปุถุชน

สุ ถ้าอย่างนั้น เมื่อทุกข์เกิด ก็ต้องยอมรับว่า มี แล้วต้องเกิดซ้ำไหม

อ.จ. ใครยอมรับ

สุ จริงๆ ต้องเป็นตัวเรา เพราะยังไม่มีปัญญาที่จะรู้จริงๆ ว่าเป็นธรรม

อ.จ. เพราะฉะนั้น ฟังให้เข้าใจว่าไม่มีเรา เป็นช่วงเวลาที่จิตเกิดขึ้นคิด เพราะว่า มีทาง ๖ ทาง ที่จะทำให้สิ่งหนึ่งสิ่งใดปรากฏ คือทางตาขณะนี้ สิ่งที่ปรากฏทางตา ปรากฏได้ เพราะมีจักขุปสาท แล้วมีจักขุวิญญาณ คือ จิตเห็น ถ้าไม่ใช่ขณะที่เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส ขณะนั้นคิดนึก แล้วก็หมด คิดเมื่อไหร่ก็หมดแล้ว แล้วก็เห็น แล้วก็ได้ยิน เพราะฉะนั้น การฟัง ไม่ใช่เพียงฟังเป็นเราที่ฟัง เพื่อตัวที่ฟังจะได้ไม่ทุกข์โศก แต่ฟังเพราะเห็นประโยชน์ว่า รู้ กับ ไม่รู้ นี่ต่างกันมาก แม้สภาพธรรมมีที่กำลังปรากฏเป็นจริงก็ไม่ว่า แต่สามารถจะเข้าใจถูกต้องเพิ่มขึ้นได้ แล้วควรที่จะเข้าใจ หรือ ไม่ต้องเข้าใจก็ได้ เกิดไป แก้ไป เจ็บไป ตายไป ทุกภพ ทุกชาติ ไม่ต้องรู้อะไรก็ได้ ก็เป็นอย่างนี้ไปตลอด

สุ ท่านอาจารย์กำลังกล่าวว่า ความทุกข์ที่เกิดขึ้นนี้ จากความคิดนึก เพราะคิดนึกจึงทำให้ทุกข์ซ้ำไหมคะ

อ.จ. ต้องพิจารณาเองละ เป็นอย่างนั้นหรือเปล่า

ส. เหมือนเข้าใจ แต่ยังไม่เข้าใจ เพราะว่าพอเจอสภาพของความทุกข์
 โทมัส คือ สิ่งนั้นปรากฏจริงๆ และเป็นสภาพจริงๆ ที่ปรากฏ
 อ.จ. กำลังเห็น เป็นทุกข์ไหม ?ไม่ทุกข์ค่ะ
 กำลังได้ยิน , ได้กลิ่น, ลิ้มรส ?ไม่ทุกข์ค่ะ
 กำลังรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส ?ก็ไม่ทุกข์
 ถ้าเจ็บ
 ส. เจ็บนี้เริ่มทุกข์แล้วค่ะ
 อ.จ. เป็นเจ็บ หรือ เป็นเรา
 ส. จริงๆ ก็เป็นเจ็บ
 อ.จ. จริงๆ ก็ต้องจริง
 คุณเข้ม จนกว่าจะไม่ใช่เรา ซึ่งมันยากแสนยาก
 อ.จ. แน่นอนค่ะ เพราะสะสมความรู้ และ ความเป็นเรามาก
 รัช. ผมขอถามว่า ผู้ที่บรรลุความเป็นพระโสดาบันในชาตินี้ เมื่อจุติเกิด
 แล้ว ก็ไปเกิดเป็นมนุษย์อีก ในชาติต่อไปนั้น โสดาบันจะคิดต่อไปในชาติใหม่
 ใหม่
 อ.จ. ยังไม่เข้าใจคำถาม
 รัช. หมายความว่า เป็นผู้ปฏิบัติธรรม จนได้บรรลุเป็นพระโสดาบันในชาตินี้
 แล้ว
 อ.จ. เดียวค่ะ ก่อนอื่น พระโสดาบันเป็นใคร ก่อนที่จะคิดเรื่องราวของพระ
 โสดาบัน โดยที่ยังไม่รู้ว่า พระโสดาบันเป็นใคร จะไม่ถูกต้อง เพราะฉะนั้น
 พระโสดาบันเป็นใคร
 รัช. พระโสดาบัน คือ ผู้ที่เป็นพระอริยะ
 อ.จ. เพราะอะไร
 รัช. เพราะปฏิบัติธรรม
 อ.จ. ปฏิบัติอย่างไร รู้อะไร จึงเป็นพระโสดาบัน
 รัช. ปฏิบัติธรรม โดยมีคัมภีร์ ๘
 อ.จ. รู้อะไรละคะ จึงได้เป็นพระโสดาบัน
 รัช. รู้การเกิดดับของจิต
 อ.จ. ยังไม่เป็นพระโสดาบันเลยคะ เพียงรู้การเกิดดับ
 รัช. ในคุณสมบัติของพระโสดาบัน คือ ละสัทธิกายทิฏฐิได้
 อ.จ. ด้วยอะไร
 รัช. ด้วยปัญญา

- บุษกร อย่าง จิตเห็น มีสิ่งที่ปรากฏทางตา เมื่อจิตเห็นแล้ว ก็รู้ว่าเป็นสิ่งหนึ่ง
สิ่งใด จะให้รู้ว่าเป็นธรรม เหมือนกับว่า ต้องมีสภาพคิดว่า นี่เป็นสภาพธรรมนะ
การที่เห็นว่าเห็นเป็นธรรม โดยความเป็นธรรมนี้ไม่ได้เลย
- อ.จ. เพราะอะไรคะ
- บุษกร เพราะยังไม่เข้าใจค่ะ
- อ.จ. แล้วจะรู้ว่าเป็นธรรมเมื่อไร
- บุษกร ก็ต้องฟังให้เข้าใจ
- อ.จ. พูดถึงสภาพธรรมแต่ละอย่าง ทีละลักษณะ จะทำให้เห็นความเป็นธรรม
ได้ ถ้าวรรณๆ กัน ก็ไม่มีทางเลย จะต้องเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด แต่ถ้าพูดถึงลักษณะ
ของสภาพธรรมแต่ละลักษณะ แล้วเข้าใจขึ้น ก็จะรู้ว่า ธรรม ปะปนกันไม่ได้เลย
เป็นธรรมแต่ละลักษณะจริงๆ จึงสามารถรู้ว่าเป็นธรรม ไม่ใช่เรา จะรู้ว่าเป็นธรรม
ต่อเมื่อมีลักษณะปรากฏจริงๆ แล้วฟังเข้าใจความจริงของสภาพธรรมนั้น จน
กระทั่งค่อยๆ เข้าใจว่าเป็นธรรม จนกว่าสามารถที่จะรู้จริงๆ ประจักษ์แจ้งการเกิด
ดับของสภาพธรรม ซึ่งต้องเข้าใจขึ้น มีความเห็นถูกต้องขึ้น ขอยกตัวอย่าง
“แข็ง” นี่ก็ธรรมดาค่ะ ลักษณะที่แข็งปรากฏ “แข็ง” เป็นธรรมหรือเปล่าคะ
- บุษกร “แข็ง” เป็น “ธรรม” ค่ะ
- อ.จ. พูดว่า “แข็ง” เป็น ธรรม แต่ลักษณะที่แข็ง เป็นธรรมหรือเปล่า
- บุษกร ลักษณะที่แข็ง ก็เป็นธรรมค่ะ
- อ.จ. ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏทางตา กำลังปรากฏ เป็นธรรมหรือเปล่า
- บุษกร เป็นธรรม
- อ.จ. พูดว่าเป็นธรรม แต่ว่าลักษณะที่ปรากฏทางตา เป็นธรรม หรือเป็นใคร
- บุษกร โดยการศึกษา แล้ว ลักษณะที่ปรากฏเป็นธรรมค่ะ
- อ.จ. เพราะฉะนั้น ก็ตามความเข้าใจนี้ไปเรื่อยๆ จนกว่าจะประจักษ์ความจริง
ได้
- บุษกร พูดได้อย่างเดียว คือไม่ชินต่อการที่จะ.....
- อ.จ. กว่าจะชิน เพราะชินกับการเป็นเรา ชินกับการเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด มานาน
แสนนาน จนกระทั่งแม้สิ่งที่ทรงแสดงว่าสิ่งที่กำลังปรากฏทางตาขณะนี้ ความ
เป็นจริง คือสามารถที่จะปรากฏให้เห็นเท่านั้นเอง ดับแล้ว หหมดแล้ว แต่คิดนึก
เรื่องราวมากมาย สุข ทุกข์ ในเรื่องราวที่คิดมากนะค่ะ วันนี้อาจจะคิดเรื่องเมื่อ
วานนี้ต่อ แต่ไม่ใช่แข็ง ซึ่งมีลักษณะจริงๆ ขณะที่กำลังมีแข็ง กำลังปรากฏ
เรื่องราวไม่มีเลย แสดงว่าเรื่องราว มีเพียงเมื่อคิด ถ้าไม่คิด จะไม่มีเรื่องที่ยาวมาก
เป็นเรื่องบุคคลนั้น บุคคลนี้ แม้เดี๋ยวนี้ก็ตาม ถ้ากำลังรู้ตรงแจ้งจริงๆ จะรู้ว่าต่าง

จากสิ่งที่ปรากฏทางตา ก็เป็นลักษณะของสภาพธรรมที่จริง และใครก็เปลี่ยนแปลงไม่ได้ แล้วก็รู้ด้วยว่า เมื่อไรจะรู้ความจริง เมื่อความจริงเป็นความจริง ก็รู้ได้ แต่ว่าต้องอบรมนะจะ จนกว่าจะชิน เพราะทุกคนก็มีแจ้งปรากฏกระทบอยู่ทั้งวัน ก็เป็นผู้ที่ตรงนะจะ กำลังรู้แจ้ง ซึ่งเป็นสภาพธรรม ลักษณะนั้นเป็นธรรม ค่อยๆ เข้าใจธรรมที่กำลังปรากฏทีละเล็กทีละน้อย แต่ไม่ใช่จะไปบังคับ หรือไปฝืน ไปพยายามที่จะให้ประจักษ์แจ้งการเกิดดับ โดยไม่ได้รู้เลย ว่าที่จริง ขณะที่รู้ความจริงนั้น เป็นความเห็นถูก ขณะที่กำลังเห็น สิ่งทีปรากฏทางตา เริ่มเห็นถูกว่าเป็นธรรม เริ่มแค่นี้เองละ จะเริ่มมากกว่าแค่นี้ได้ไหม จนกว่าจะชิน ทางตา ทางกาย ทางใจ ทางหู ทุกอย่างทีปรากฏแล้วแต่ว่ามีปัจจัยทีจะรู้ลักษณะนั้น เมื่อไร หรือว่าจะยังคงไม่รู้ต่อไปเรื่อยๆ แล้วก็เกิดรู้ แม้เพียงเล็กน้อย ก็จรรู้ว่า เพราะรู้นั้นแหละ จึงชินกับลักษณะที่เป็นธรรม จนกว่าจะรู้ทั่ว ไม่มีหนทางอื่นเลย

บุษกร

เมื่อได้สังเกตแล้ว ทีละลักษณะ สั้นเหมือนกับ.....

อ.จ.

ไม่ต้องคิดอะไรเลย เรื่องสั้น เรื่องยาว แต่มีลักษณะอื่นใหม่ ขณะนี้ กำลังเห็น มีสิ่งที่กำลังปรากฏจริงๆ ทุกคนฟังเรื่องเห็น ไม่ใช่คิดเรื่องอื่น ทุกคนฟังเรื่องของสิ่งที่กำลังปรากฏ ไม่ใช่คิดเรื่องอื่น มีสิ่งที่กำลังปรากฏ ไม่ต้องคิดว่าสั้น เพราะอะไรละ ไม่ใช่มีแต่เพียงสิ่งที่ปรากฏ เสียงก็มี นี่จึงจะกล่าวได้ว่า สั้นแคไหน เพราะว่าสิ่งที่ปรากฏทางตานี้ ไม่ใช่เสียงละ แต่ถูกปิดบังไว้ ด้วยการเกิดดับสลับต่ออย่างรวดเร็วมาก จนกระทั่งมีความเข้าใจเพิ่มขึ้น ว่าสิ่งที่ปรากฏธรรมคา ปกตินี้ก็เป็นธรรม ที่ว่าสั้นเพราะอย่างอื่นเกิดสลับต่อแล้วๆ เสียงก็สั้นอีก แล้วก็ มีสิ่งที่ปรากฏทางตา จะสั้นแคไหน เพราะว่าคิดแล้ว เพราะฉะนั้น ทุกอย่างเป็น ที่ใช้คำว่า ปริตตธรรม รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ นี้ปรากฏเพียงเล็กน้อย และสั้นๆ แล้วก็สลับต่อ จนกระทั่งความไม่รู้ ก็ทำให้ยึดถือ ว่าเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เที่ยง เพราะไม่เห็นการเกิดดับ ซึ่งเป็นลักษณะของสภาพธรรมแต่ละลักษณะ เท่านั้น ถ้ายังไม่เป็นลักษณะของสภาพธรรมแต่ละลักษณะ จะให้ประจักษ์ การเกิดดับไม่ได้เลย เพราะสภาพธรรมอย่างหนึ่งเกิด แล้วสภาพธรรมนั้นแหละดับ ไม่ใช่อย่างอื่นดับ

บุษ

อย่างพอเห็นปุ๊ป สภาพคิดก็ตามมา

อ.จ.

ก็รู้ใจละ ว่าคิด ไม่ใช่เห็น ไม่ใช่ให้ไปทำอะไรเลยละ แต่ไม่ชินกับคิด ไม่รู้ด้วยซ้ำว่าคิด แต่คิด ไม่ใช่เห็น เพราะเห็นต้องเป็นเพียง มีสิ่งที่กำลังปรากฏ ให้เห็นเท่านั้นจริงๆ นี่คือการรวดเร็วของสภาพธรรม ซึ่งต้องแยกโดยละเอียด จึงได้ทรงแสดงลักษณะของจิตประเภทต่างๆ ซึ่งเกิดดับสลับต่อกัน ให้รู้ว่าขณะนี้

วิชัย จิตที่เกิดขึ้นโดยไม่รู้อารมณ์ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ มีไหมครับ ?ไม่มีค่ะ

จิตเกิดขึ้นต้องรู้อารมณ์แน่นอน แต่ไม่รู้อารมณ์ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ?ไม่มีค่ะ

จิตมีหลายประเภทใช่ไหม จิตที่เป็นวิถิจิตก็มี จิตที่ไม่ใช่วิถิจิตก็มีด้วย เพราะฉะนั้น จิตที่ไม่ใช่วิถิจิต ก็มี ๓ ประเภท ก็คือ

ขณะปฏิสนธิ ๑ ขณะ

ขณะที่เป็นภวังค์ ๑ ขณะ

ขณะที่เป็นจุติจิต ๑ ขณะ

เพราะฉะนั้น จิต ๓ ขณะนี้ ไม่ใช่วิถิจิต เพราะเป็นจิตที่เกิดขึ้นโดยที่ไม่ได้อาศัยทวาร ที่จะให้จิตเหล่านี้เกิดขึ้นเลย เพราะจิตที่เป็นวิถิจิตจะเกิดขึ้นต้องอาศัยทวาร หรือ ทวารที่จะให้วิถิจิตเหล่านั้นเกิดขึ้น อย่างเช่นจิตเห็นที่เกิดขึ้นทางตา ต้องอาศัยตาเป็นทวาร ถ้าไม่มีตา การเห็นก็มีไม่ได้ จิตที่จะรู้สิ่งที่ปรากฏที่จะเกิดขึ้น ก็เกิดไม่ได้ ถ้าไม่มีตา คือ จักขุปสาทรูป ซึ่งจะเป็นจักขุทวาร วิถิจิตทางตา ที่จะเกิดขึ้นไม่ได้

เพราะฉะนั้น วิถิจิตคืออะไร ? หมายถึงจิตที่เกิดขึ้นรู้อารมณ์ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจด้วย และจิตที่ไม่ใช่วิถิจิตก็มีด้วย

บุญ ก็มีจุติ ปฏิสนธิ ภวังค์

วิชัย ขณะที่เป็ภวังค์ หลับสนิท ไม่รู้อารมณ์ใดๆ ในโลกนี้เลย ไม่รู้อารมณ์ที่ปรากฏทางตา หู จมูก ลิ้น กาย เลย ไม่รู้อะไรเลย เพราะขณะนั้นเป็นภวังคจิต ไม่ใช่วิถิจิต

ข้อสงสัยหมายถึงภวังค์คู่ปัจเจกนะ เป็นวิถิจิตไหม

บุญ ภวังค์คู่ปัจเจกนะ ไม่ใช่วิถิจิต เพราะว่าเป็นภวังค์สุดท้าย พอดับแล้ววิถิจิตแรกก็เกิด

วิชัย ข้อสงสัยในภวังค์คู่ปัจเจกนะคืออะไร เพราะว่าจิตเมื่อเกิดขึ้นดับไปแล้ว ต้องมีจิตที่สืบต่อแน่นอน ยกเว้นขณะเดียว คือ จุติจิตของพระอรหันต์ ภวังค์คู่ปัจเจกนะ ถ้าเป็นทางตา เมื่อมีวิณูปกระทบกับจักขุปสาทรูป ขณะนั้นวิถิจิตยังไม่เกิด แต่หลังจากภวังค์คู่ปัจเจกนะดับไปแล้ว วิถิจิตขณะแรกจึงเกิดขึ้น เป็นจักขุทวาราวชชนจิต เมื่อดับไปแล้วก็เป็นปัจจัยให้จักขุวิณูญาณเกิดขึ้น เห็นสิ่งที่ปรากฏในขณะนั้น

อ.จ. ขอร่วมสนทนา ทำไมคุณบุญกรทราบว่ามีจิต

บุญ ได้ศึกษามา สนทนามา ก็รู้ว่าเป็นจิต

- อ.จ. หรือว่าธรรมที่ได้ยินได้ฟังมาเป็นความจริง เป็นความเข้าใจที่เกิดจากการฟังแล้วสามารถที่จะรู้ได้ อย่างเวลานี้มีจิตหรือเปล่า แล้วทำไมรู้ว่ามิ
- บุษ จากการศึกษา
- อ.จ. จากการศึกษาอีกแล้ว ชื่อ หรือ เรื่อง หรือความจริง เดิวนั้นศึกษาเรื่องอะไร ไม่ได้ศึกษาเรื่องที่มีจริงๆ ในขณะนี้หรือ หรือว่าศึกษาเรื่องอื่น แล้วพูดแต่เรื่องที่ศึกษามาแล้ว โดยที่ว่า ไม่ได้พูดถึงสิ่งที่มีจริงตามที่ได้ศึกษา ไม่ใช่ศึกษาเรื่องอื่น ศึกษาเรื่องสิ่งที่มีจริงในขณะนี้แหละ เพราะฉะนั้น ทำไมรู้ว่ามิจิต คงไม่คำตอบเดิม เพราะได้ศึกษามา ไม่ใช่อย่างนั้นแน่ๆ แต่ทำไมรู้ว่าจิต
- บุษ เพราะว่ามีจิตรู้คะ
- อ.จ. จิตรู้เป็นยังไงคะ
- บุษ จิตรู้ในสิ่งที่ปรากฏทางตา กระทบสัมผัส
- อ.จ. หมายความว่าในขณะนี้ เห็น เป็นจิตใช่ไหมคะ เพราะฉะนั้น ขณะเห็นนี้เป็นจิต หรือเป็นเรา
- บุษ กำลังเห็นเป็นจิตคะ
- อ.จ. เพราะฉะนั้น จึงรู้ว่าที่เห็นนั้นแหละเป็นจิต ไม่ใช่เขาบอกว่า มิจิต เราก็บอกว่ามีจิต โดยไม่รู้ว่าจิตอยู่ที่ไหน จิตทำอะไร
- บุษ แต่ไม่ได้เป็นอย่างนั้นแล้วคะ มิจิตเห็นจริงๆ คะ
- อ.จ. หมายความว่า ขณะนี้ที่กำลังเห็นนี้ เป็นจิต ไม่ใช่เป็นคุณบุษกร
- บุษ ยังไม่เป็นคะ
- อ.จ. เป็นสิ่งที่มีจริงแน่ๆ เพราะฉะนั้น ถ้าพูดถึงเห็น เป็นธรรมอย่างหนึ่งแน่นอน เป็นธาตุซึ่งเกิดขึ้นเห็น เท่านั้นแหละคะ จะไม่มีใครเลย กำลังศึกษาธรรมรู้ว่าเป็นธรรม ธรรม หรือ ธาตุ ก็คือสิ่งที่ไม่มีใครสามารถจะบังคับบัญชาได้ไม่ให้แจ้งเกิดขึ้นก็ไม่ได้ ไม่ให้เห็นเกิดขึ้นก็ไม่ได้ เมื่อเห็นมิ ไม่เคยรู้ว่าเห็นเป็นธรรม ไม่ใช่ใครเลยทั้งสิ้น เห็นเป็นเห็น ถ้าไม่ใช่คำว่า เห็น เป็นจิต แต่บอกสำเห็นเป็นเห็นได้ไหม ?ได้คะ
- แล้วทำไมว่า เห็นเป็นจิต
- บุษ มิจิตรู้คะ
- อ.จ. จิตรู้กับจิตเห็นเหมือนกับหรือเปล่า ?เหมือนกันคะ
- เหมือนตรงไหนคะ ?
- บุษ หมายความว่า มิจิตเห็น แต่ถ้าไม่มีจิตไปรู้ ก็ไม่เรียกว่า เห็น
- อ.จ. จิตเห็น เป็นจิตใช่ไหมคะ กำลังเห็นนี้เป็นจิต เพราะสภาพธรรมที่ไม่เห็นก็มี ไม่รู้อะไรเลยก็มี ต่างกันใช่ไหม เพราะฉะนั้น สภาพธรรมจึง

หลากหลายมาก ธรรมที่เห็นก็มี ธรรมที่ได้ยินก็มี คตินึกก็มี ธรรมที่ไม่สามารถจะคิดจะจำ ไม่รู้อะไรเลย ก็มี ไม่ใช่ว่า เพราะบอกอย่างนี้ แต่ความจริงเป็นอย่างนี้หรือเปล่า ความจริงเป็นอย่างนี้ แต่ไม่เคยเข้าใจเลย ว่าไม่ใช่เรา คิดว่าเป็นเราเห็น

เพราะฉะนั้น ที่จะละการยึดถือ และเห็นผิดว่า มีเรา ก็ด้วยการที่สามารถที่จะเข้าใจความจริงของสภาพธรรมซึ่งเกิดขึ้นเห็นแล้วก็ดับไป เพราะฉะนั้น จิตเห็น ไม่ใช่เราเห็น แล้วก็มิจิต เพราะว่ากำลังเห็น มิจิตอื่นอีกไหมคะ ที่จะทำให้อันนี้เป็นจิต ?มีค่ะ

เช่น ถ้าไม่มีเห็น ไม่มีได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส ไม่มีการรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส ไม่มีการคตินึก จะรู้ไหมว่ามีจิต ?ไม่รู้ค่ะ

เพราะฉะนั้น ต่างกันแล้วใช่ไหมคะ แม้มีจิต ก็ไม่รู้ เพราะว่าไม่ได้เห็น ไม่ได้ยิน ไม่ได้กลิ่น ไม่ได้ลิ้มรส ไม่ได้รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส ไม่คตินึก แต่ก็มีจิตเกิดดับ เป็นจิตต่างประเภทกับจิตที่เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส รู้ไฉนรู้พะคะ คตินึก การที่เราจะเข้าใจคำว่า วิถีจิต หรือจิตที่ไม่ใช่วิถี ก็เพราะแม้ไม่เห็น ไม่ได้ยิน ไม่ได้กลิ่น ไม่ได้ลิ้มรส ไม่รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส ไม่คตินึก ก็มีจิตเกิดขึ้น ทำภวังคกิจ ต่อจากปฏิสนธิจิต นี่คือการที่จะรู้ว่าจิตต่างกัน และที่ใช้คำว่า “วิถีจิต” ก็คือว่า ขณะนั้นสามารถที่จะรู้สิ่งหนึ่งสิ่งใด โดยเห็นบ้าง ได้ยินบ้าง ได้กลิ่นบ้าง ลิ้มรสบ้าง รู้ไฉนรู้พะคะบ้าง และคตินึกด้วย นี่ก็จิตประเภทต่างๆ เพราะฉะนั้น จึงเป็นวิถีจิต เพราะว่ามีทาง หรือมีทวาร ที่จะทำให้จิตเกิดดับสืบต่อ รู้ในสิ่งที่ปรากฏให้รู้ เช่น ขณะที่คตินึก ก็มีจิตเกิดขึ้นและดับไป แล้วก็คิดเป็นเรื่องราวมากมาย ก็เป็นจิตที่คตินึก ไม่ใช่จิตเห็น จิตได้ยิน เพราะฉะนั้น จึงจะสามารถรู้ได้ว่า วันหนึ่งๆ ก็เป็นจิตประเภทต่างๆ แม้แต่ขณะที่ไม่รู้สิ่งที่ปรากฏทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และไม่ได้คิด ก็ยังมีจิตเกิดดับ เพราะเมื่อปฏิสนธิเกิดขึ้นเป็นธาตุซึ่งเกิดขึ้น สืบต่อจากจุดจิตของชาติก่อน ก็จะต้องดับไป แต่ขณะนั้น ไม่ได้รู้อะไรเลย จึงไม่ใช่วิถีจิต ที่จะใช้คำว่า วิถีจิต ต่อเมื่อรู้อารมณ์ทางหนึ่งทางใดใน ๖ ทาง ถ้าใช้คำว่าวิถีจิต ก็ต้องมีทวาร มีทาง มีจิตจะเกิดขึ้นรู้สิ่งที่สามารถจะรู้ได้ ทางทวารนั้นๆ ต่อไปนี้ ทำไมจึงรู้ว่ามิจิต

บุษ เพราะว่ามีจิตเกิดขึ้น เห็น ได้ยินเสียง ขณะกระทบ.....

อ.จ. ขณะที่กำลังเห็น เป็นวิถีจิต หรือไม่ใช่วิถีจิต ?

บุษ ขณะที่กำลังเห็น รู้โดยชื่อว่า วิถีจิตแรกเกิด พอหลังจากเห็นแล้ว ก็ยังไม่วินิจฉัย จิตเห็นนี้เป็นวิถีจิต หรือไม่ใช่วิถีจิต อันนี้ยังไม่เข้าใจ

อ.จ. เข้าใจจิตก่อน แล้วจึงจะเข้าใจวิถีจิต

วิชัย

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงให้เห็นพระภิกษุ หรือผู้ที่อบรมเจริญปัญญา พิจารณาถึงการเกิด แก่ เจ็บ ตาย การพลัดพรากจากที่รัก ที่ชอบใจ เป็นธรรมดา ตามความเข้าใจคิดว่า โดยสภาพของขณะฟัง เป็นกุศลจิต ในขณะที่พิจารณา ถึง แก่ เจ็บ ตาย หรือความพลัดพราก จากสิ่งที่รักที่ชอบใจ ถ้าบุคคลนั้นมีความเข้าใจถึงสภาพธรรม เพราะเมื่อมีธรรมที่มีจริง จึงมีการเกิด แก่ เจ็บ ตาย และการพลัดพรากจากสิ่งที่รักที่ชอบใจ เพราะฉะนั้น กุศลในการที่ฟังใน ขณะนั้น ความมุ่งหมายของพระผู้มีพระภาค ซึ่งในขณะที่ฟังเรื่องการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ก็ต้องมีการฟังพระธรรมส่วนอื่นในการที่ทำให้เข้าใจสภาพธรรมด้วย ไหมครับ ท่านอาจารย์

อ.จ.

ยังไม่มาถึงสำหรับบางท่านใช้ไหมคะ เกิดจริง แต่ยังไม่แก่ ยังไม่เจ็บ ยังไม่ตาย เพราะฉะนั้น สิ่งต่างๆ เหล่านี้ ไม่มีใครพ้นไปได้ เกิดแล้วต้องแก่ ต้องเจ็บ ต้องตาย เพราะฉะนั้น เมื่อพูดถึงเกิด แก่ เจ็บ ตาย ซึ่งยังไม่มาถึง แต่ ขณะนี้มีสิ่งที่เกิด กำลังปรากฏ เพราะฉะนั้น ก็ชี้ให้เห็นว่า ยังไงๆ ก็ตาม การ ตายก็ไม่มีใครสามารถจะรู้ล่วงหน้าได้เลย ว่าจะมาถึงเมื่อไร เพราะฉะนั้น ประโยชน์สูงสุด ก่อนตาย การที่กล่าวถึง เกิด แก่ เจ็บ ตาย ก็เพื่อเตือนให้ ระลึกได้ว่า ยังไงก็ต้องตาย แล้วจะตายเมื่อไรก็ไม่สามารถจะรู้ได้ เพราะฉะนั้น ประโยชน์สูงสุดก่อนตาย ก็คือ ได้เข้าใจความจริง ตั้งแต่เกิดจนตาย คืออะไร มี จริงๆ หรือเปล่า แล้วเหลืออะไรบ้างหรือเปล่า อย่างเกิดมา ขณะแรก ดับ ไม่ กลับมาอีกเลย แต่ละขณะก็เป็นอย่างนั้น ไม่มีอะไรเหลือเลย แม้แต่กำลังเห็น เดียวนี้ ผู้ที่ไม่รู้ความจริง ก็คิดว่า เห็นอยู่เรื่อยๆ แต่ความจริง ถ้าสามารถจะรู้ได้ ว่า เห็นเกิดขึ้น แล้วก็ดับไป ซึ่งความจริงเป็นอย่างนี้ ก็จะทำได้ประโยชน์ จากการที่เกิดแล้ว ก็จะต้องตาย จะเร็ว หรือจะช้า ก็คือว่า อย่างน้อยที่สุด ชาตินี้ ก็มีประโยชน์ที่รู้ความจริง มิฉะนั้นแล้ว ก็ไม่มีใครสามารถที่จะไปยับยั้งการ เกิดขึ้นของธาตุ ซึ่งเป็น “นามธาตุ” จิต เจตสิก เกิดแล้ว ดับ ดับแล้ว ก็ต้องเป็น ปัจจัยให้ขณะต่อไปเกิดขึ้น ไม่รู้จบ จนกว่าจะถึงขณะสุดท้ายของพระอรหันต์ จึง จะไม่มีการเกิดดับต่อไปอีกได้เลย

เพราะฉะนั้น ประโยชน์จากการฟัง ธรรมใดๆ นี้ รู้ กับ ไม่รู้ อย่างไหน จะดีกว่ากัน เกิดมาแล้ว ทุกคนก็ต้องบอกว่า “รู้” ดีกว่า ไม่ว่าจะรู้อะไร จะรู้ วิธีทำอาหาร จะรู้วิธีปลูกผัก หรือจะรู้วิธีอะไรก็ตามแต่ ก็ดีกว่าไม่รู้ แต่รู้อะไรมี ประโยชน์สูงสุดยิ่งกว่านั้น คือ “รู้ความจริง ว่าขณะนี้ เป็นธรรม หรือว่าเป็นเรา” มิฉะนั้น จะไม่มีคำ ๒ คำ คือ ความเห็นถูก กับ มีความเห็นผิด ถ้าเป็น “ความเห็นถูก” ก็คือ สามารถที่จะเข้าใจความจริงของสิ่งที่มี แต่ละลักษณะ

ถูกต้อง เพื่อที่จะคลายการยึดถือ เพราะว่าตราบใดที่ยังไม่รู้ความจริง ของสิ่งที่มิต้องมีการยึดมั่นพอใจในสิ่งนั้น มากน้อยต่างกัน แล้วแต่ว่าขณะนั้นเป็นไป ในการยินดีพอใจในสิ่งที่ปรากฏ ซึ่งเป็นสภาพที่น่ายินดี หรือว่า เป็นความติดข้อง โดยการเห็นว่า เป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เที่ยง ไม่ได้ดับไปเลย และการเห็นว่าขณะนี้เป็นเราจริงๆ ที่กำลังเห็น

เพราะฉะนั้น ก็จะเป็นทุกข์มาก เพราะไม่ได้สิ่งที่ต้องการ เพราะไม่มีใครสามารถบังคับบัญชาธรรมได้ ไม่ว่าจะเป็นธรรมใดๆ ทั้งสิ้น มิฉะนั้น จะไม่มีประโยชน์ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรม จะมีประโยชน์อะไร ถ้าไม่มีใครเห็นว่า ประโยชน์ คือ ความเห็นถูกต้อง ตามความเป็นจริง ซึ่งถ้าไม่มีการตรัสรู้ และการทรงแสดง ไม่มีใครสามารถจะคิดได้เลย ไม่สามารถจะเข้าใจความจริงในสภาพธรรมขณะนั้นได้ แล้วลองคิดถึงความจริง สิ่งนี้มีจริงๆ ค่ะ ไม่ใช่ไม่จริง เกิดแล้วดับ แล้วจะติดข้องในสิ่งที่เกิดแล้วดับ แล้วไม่กลับมาอีก เพราะไม่รู้ แต่ถ้ารู้จริงๆ ก็คลายการที่ติดข้อง ยึดถือด้วยความเป็นตัวตน

สุริย์ ดิฉันไปอ่านในพระสูตรหนึ่ง ท่านกล่าวว่า เรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่สามารถจะล่วงพ้นความตายไปได้ ให้ระลึกอยู่เสมออย่างนี้ ก็จะละความเมาของชีวิต ช่วยขยาย “ความเมาของชีวิต” ด้วย

อ.จ. ขณะนี้ เมา หรือเปล่า ถ้าไปหาขณะอื่น อาจจะไม่ชัดเจน ถ้าไม่รู้ว่าจะขณะนี้เมา แล้วจะไปละความเมาได้อย่างไร แล้วเมาคืออะไร

สุริย์ เฉพาะความเมาของชีวิต

อ.จ. ขณะนี้กำลังเมาหรือเปล่า ขณะนี้เราแข็งแรง ทำอะไรก็ได้ สนุกอย่างไรก็ได้ จะรับประทานอะไรก็ได้ ต้องการอะไรก็ไปแสวงหา เมาไหมคะ

สุริย์ ตอนนี้ไม่แข็งแรง เมาไหมอาจารย์

อ.จ. มีความเป็นเราหรือเปล่า เมาในความเป็นเรา

สุริย์ คือโง่ ไม่มีปัญญานั้นเอง ปัญญานี้มันเกิดยากนะ จะให้ไม่เป็นเรา และไม่เมาในชีวิต

อ.จ. ไม่มีใครบอกว่าจะให้ หรือไม่ให้ สภาพธรรมมีกำลังปรากฏ เข้าใจถูกต้อง เห็นถูกต้อง ตามความเป็นจริงของสภาพธรรมนั้น ด้วยการฟัง และเห็นประโยชน์ หรือว่าไม่ต้องการรู้ความจริง ไม่ต้องรู้ก็ได้ หรือว่าไม่รู้ก็ไม่รู้ต่อไปทุกชาติๆ เพราะพอไม่รู้แล้วก็ติดข้องๆ ต่อกไปอีกทุกชาติๆ พอติดข้องแล้วไม่ได้สิ่งที่พอใจ ก็ไม่พอใจ ขุ่นเคือง ก็มีความทุกข์ไปทุกชาติ แต่ว่าจริงๆ ลองคิดถึงว่า ขณะนี้เรากำลังไม่เดือดร้อน เพราะไม่ได้อยู่ในพวกนรก เพียงไม่ต้องคิดถึงนรกหรือ หายใหญ่ น้ำท่วม อันตรายกำลังมารอบข้าง ท่านอุปมาเหมือนกับภูเขาใหญ่ ๔ ทิศ

ใกล้เข้ามาทุกที นั่นเป็นอุปมา แต่ตามความเป็นจริง ใครจะรู้ว่าขณะไหน จะประสบภัยพิบัติเมื่อไร ในลักษณะใด แค่คิดก็น่าตกใจแล้วละ แค่พายุหมุนแล้วเราก็ออยู่ตรงนั้น คิดดูก็แล้วกัน แล้วใครหลีกเลี่ยงได้ ใครอยู่ตรงนั้น ใครไม่อยู่ตรงนั้น ใครจะประสบ หรือไม่ประสบ เพราะบางคนแม้เห็นพายุหมุนกำลังจะมาถึง หยุดทันทีตรงนั้นได้ พายุหยุดเปลี่ยนไปทางทิศอื่น ใครบังคับบัญชาได้ เพราะฉะนั้น ทั้งหมดนี้ให้เห็นภัยว่าจริง ๆ แล้ว ชีวิตที่เกิดขึ้น มีรูป มีนาม ถ้าเป็นแต่เพียงรูป ไม่มีความรู้สึกใดๆ ไม่มีจิต ไม่มีเจตสิก ภูเขาก็ไม่เดือดร้อน น้ำทะเลก็ไม่เดือดร้อน ต้นไม้ก็ไม่เดือดร้อน (พลิกเทป)

เกิดแล้ว มีแล้ว จะให้หยุดยังได้อย่างไร ในเมื่อไม่รู้ความจริงว่าอะไรทำให้เกิดขึ้น แล้วภัยมารอบด้านทุกวัน แล้วแต่ว่าจะเกิดกับใครวันไหน เมื่อไร ตามเหตุตามปัจจัย เพราะไม่เมา เพราะสามารถที่จะเห็นความไม่เที่ยง ความไม่แน่นอน และภัยต่างๆ ของชีวิตซึ่งเกิดขึ้นตามเหตุตามปัจจัยของแต่ละคน แลกกันไม่ได้ ไม่ต้องไปถึงนรกหรือคะ แค่เป็นมนุษย์นี่ก็แย่แล้ว เพราะฉะนั้น ไม่ประมาทนะคะ คือสามารถจะเข้าใจถูก เห็นถูก ไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้น ซึ่งอะไรจะเกิดขึ้นนี้ นอกจากจะบังคับบัญชาไม่ได้แล้วนะคะ ยังเป็นสิ่งที่ เป็นเพียงธรรมชาติ ไม่ใช่เรา นี่คือการที่จะพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงได้ เพราะรู้ความจริงว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้น ต้องมีปัจจัย แต่ถ้ามีปัญหา เห็นถูกต้อง แม้ความเจ็บปวด ก็เป็นสิ่งที่ มีจริง มีลักษณะอย่างนั้น ซึ่งเกิดแล้ว เปลี่ยนแปลงไม่ได้ เกิดแล้ว เพราะเหตุปัจจัย และดับด้วย และไม่ใช่ว่า เรา แต่ว่าจะละคลายความคิดข้อง ว่า เป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด ก็จะต้องมีการฟังพระธรรม ด้วยการที่เห็นประโยชน์สูงสุด เพื่อที่จะได้อบรมเจริญปัญญา ไม่ใช่เฉพาะชาตินี้ชาติเดียว แต่ว่าในชาติต่อไป ด้วย บางคนอาจจะคิดถึงข้อความบางตอนของบางท่าน หรือแม้ข้อความในพระไตรปิฎก แต่ก็ต้องพิจารณาให้ถึงความจริง คือ สัจธรรมด้วย เช่น ประโยชน์ตน และประโยชน์ของบุคคลอื่น มีไหมคะ ทั้ง ๒ อย่าง ตอนนี้ เป็นประโยชน์ใคร เมื่อไรคะ ขณะใดที่กำลังเข้าใจธรรม เข้าใจความจริง นั่นเป็นประโยชน์ตน เอาไปให้คนอื่นได้ไหมคะ ?ไม่ได้ แต่สามารถที่จะกล่าวถึงความจริงให้คนอื่นได้รับประโยชน์ด้วย แต่ถ้าไม่มีประโยชน์ตน จะช่วยคนอื่นได้ไหมคะ ไม่มีทางเลยคะ ที่เราคิดว่า เรากำลังช่วยใครต่อใครก็ตามแต่จะนะทุกคนมีกรรมเป็นกรรมของตน เมื่อมีกรรมเกิดแล้ว แล้วแต่ว่าขณะนั้น มีปัญหา หรือไม่มีปัญหา ยังเป็นเขาก็ต้องเดือดร้อน แต่ถ้าสามารถจะมีความเห็นถูก ความเข้าใจถูก เป็นธรรม ก็จะคลายความทุกข์ ความเดือดร้อนไปได้

สุริย์

ขณะที่สติปัญญานี้ไม่ได้เกิดระลึกลักษณะของสภาพธรรม ซึ่งสั้นแสนสั้น เราไม่รู้ แต่ความเป็นปรมาัตถ์ในขณะนั้นไม่ใช่เรา แน่นอนที่สุดคือ ไม่ใช่เรา แต่สั้นแสนสั้น เมื่อดับไปแล้ว ก็กลับมาเป็นเราใหม่ แต่อาจารย์พูดเมื่อครั้งนั้นว่า ก่อนตายควรรู้อะไร เวลานี้ใกล้เต็มที ๘๓ แล้ว ก่อนจะตาย ควรรู้อะไร ดิฉันก็นั่งนึกว่า ก็เรียนกับอาจารย์มามากแล้ว ก็ควรจะเจริญสติ แต่เมื่อสติเกิด มันเกิดสั้นแสนสั้น

อ.จ.

เดือดร้อนแล้วใช่ไหมคะ สั้นแสนสั้น นี่เดือดร้อนไหมคะ

สุริย์

มันก็เป็น “เรา” ละ ก็ตามอาจารย์ได้ คิดออกมาได้ ว่าไม่ใช่เป็นเรา จะไม่เป็นเราจริงๆ ต่อเมื่อสติปัญญานี้เกิด และมีอารมณ์เป็นปรมาัตถ์ นั้นไม่ใช่เรา แต่สั้นมาก เมื่อดับไปแล้ว ก็เป็นเราอีก เป็นเรื่องจริงๆ ด้วย เพราะฉะนั้น ก่อนตายนั้นจดไว้ด้วย ก่อนตายควรรู้อะไร อาจารย์ตั้งคำถาม

อ.จ.

โดยมากทุกคนจะมุ่งไปที่สติปัญญานี้ แต่ว่าความเข้าใจสภาพธรรมที่ปรากฏขณะนี้ มีแค่ไหน ต้องการสติปัญญานี้ พยายามที่จะให้สติปัญญานี้เกิด แต่อะไรที่ละความไม่รู้ สติหรือปัญญา ความเห็นถูก ความเข้าใจถูก เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ณะคะ ขณะนี้นะคะ ไม่ต้องห่วงเรื่องสติปัญญานี้เลย แต่ความเข้าใจที่เพิ่มขึ้น เข้าใจขึ้น นั้นแหละ จะเป็นปัจจัยให้มีการเข้าใจลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ เพราะฉะนั้น การที่ฟังเรื่องนี้บ่อยๆ ก็เป็นเพียงการเตือนแล้ว เตือนอีกว่าขณะนี้ เป็นธรรม มีจริง กำลังปรากฏ ซึ่งเมื่อฟังแล้ว เริ่มเข้าใจขึ้นๆ ก็จะคลายการไม่รู้ ไม่ใช่ต้องการอย่างอื่น คือ อยากจะให้สติปัญญานี้เกิด เพราะฉะนั้น อยากจะให้สติปัญญานี้เกิด หรือว่ายังไม่เข้าใจสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ แต่เมื่อมีการฟัง ก็จะค่อยเข้าใจขึ้น เวลาเข้าใจจะคลายความต้องการ แต่ถ้าไม่มีการรู้ความจริงของสภาพธรรม ก็มุ่งหมายอย่างอื่น เพราะฉะนั้น จริงๆ แล้ว ขณะนี้ที่เข้าใจ ไม่ใช่เรา มีหิริ มีโอตตปปะ มีโอโลกะ มีโอโทสะ มีสภาพธรรมที่เป็นฝ่ายดีเกิดพร้อมกันแล้วดับใน ๑ ขณะที่เราเห็นเร็ว ไม่มีใครสามารถจะไปทำอะไรได้ทั้งสิ้น เพราะฉะนั้น ขณะนี้มีความใจเพิ่มขึ้นๆ อย่างท่านพระสารีบุตร ท่านอบรมเจริญปัญญาที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมในฐานะที่เป็นถึงพระอัครสาวกถึง ๑ อสงไขย แสนกัป แต่ท่านไม่ได้มุ่งหมายที่จะรู้วันนี้ ให้สติปัญญานี้เกิดมากมาย แต่ความเข้าใจลักษณะของสภาพธรรม ซึ่งจะเห็นได้คะ แม้ธรรมที่กำลังปรากฏ แต่การฟังทั้งหมด ไม่ว่าฟังเรื่องอะไรก็ตาม เพื่อคลายการยึดถือสภาพธรรมด้วยความไม่รู้ในขั้นการฟัง แล้วเวลาที่มึบปัจจัย ก็จะรู้ตรงลักษณะของสภาพธรรม ซึ่งกำลังปรากฏ ขณะนั้นไม่ต้องเรียกอะไรก็ได้ จะน้อยหรือจะมากก็คือ แต่ละความต้องการ

เพราะฉะนั้น ที่สำคัญที่สุด คือ “ปัญญา” แล้วจะรู้ได้ว่า ขณะที่สภาพธรรมเกิด ก็เพราะอนัตตา ถ้าสติสัมปชัญญะจะรู้ลักษณะของแจ้ง เป็นธรรมแน่ๆ เลยไหมคะ ไม่เปลี่ยนลักษณะ กำลังเป็นแจ้ง แต่ก็มีธรรมอื่นอยู่ด้วย แต่ช่วงขณะที่กำลังรู้ลักษณะจริงๆ เห็นถูกต้องว่าเป็นธรรม ขณะนั้นก็จะรู้ได้ว่า ยังไม่รู้ลักษณะอื่นๆ ที่มีจริงๆ ทั้งนามธรรมและรูปธรรมอีกมาก แต่นี่ก็เป็นช่วงเวลาที่ต่างกัน เพราะฉะนั้น ก็จะเห็นความต่างกันของขณะที่หลงลืมสติ กับขณะที่สติเกิด โดยรู้ด้วยว่าเป็นอนัตตา เพราะฉะนั้น ที่สำคัญที่สุด ก็คือการมีความเห็นถูกต้อง เข้าใจถูกต้อง ว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา เพื่อที่จะละความต้องการ หรือจะไปเตรียมตัวตอนไหน ไม่มีใครรู้ได้ แต่ว่าขณะนี้ที่มีความเห็นถูกต้อง กำลังเตรียม สำหรับจะมีความเห็นถูกต้อง ไม่ว่าขณะนั้น จะเป็นอะไร

สุริย์

ท่านก็ยังแสดงไว้อีก ขณะที่ยังไม่ได้ตาย ก่อนตายให้สะสมเสบียงไว้ คำว่า “เสบียง” อาจารย์ช่วยขยายความ

อ.จ.

คุณสุริย์ต้องการเสบียงแบบไหน ?ปัญญาค่ะ

เพราะฉะนั้น ก็สะสมปัญญา ขณะนี้มีสิ่งที่กำลังปรากฏ ฟังจนกว่าจะเห็นถูกต้องที่ละน้อยว่าเป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏ แค่นี้ก็ยังไม่ยาก ที่จะรู้ว่าเป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏ แล้วจะเห็นความไม่รู้ว่ามาก จนกระทั่งไปติดข้องในสิ่งที่เพียงปรากฏ คิดดูนะคะ เป็นยังไงคะ ติดข้องในสิ่งที่เพียงปรากฏ เห็นความไม่รู้ของตัวเองไหมคะ ว่ามากแค่ไหน และไม่ประจักษ์การเกิดขึ้นและดับของสิ่งที่ปรากฏ ก็ยังรู้ความลึกซึ้งว่าที่ติดข้องเพราะไม่รู้ความจริง ทั้งๆ ที่ความจริงเป็นอย่างนี้ ปัญญาเท่านั้นที่สามารถที่รู้ได้ แล้วปัญญาก็จะละคลายการติดข้อง เพราะฉะนั้น ขณะนี้เป็นคนเป็นโตะ เป็นแก้ว เป็นของธรรมดา แต่ว่าเริ่มเข้าใจ “เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏ” ก็จะเข้าใจเพิ่มขึ้น เพราะฉะนั้น ก็จะคลายความไม่รู้ทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เป็นเพียงสภาพธรรมที่เกิดตามเหตุ ตามปัจจัย ต้องเกิดเป็นอย่างนั้น เมื่อมีเหตุ มีปัจจัยที่จะเป็นอย่างนั้น จะเป็นอย่างอื่นไม่ได้

เพราะฉะนั้น ถ้ามีความเข้าใจจริงๆ ในปฏิสนธิจิต ซึ่งเป็นขณะแรกของชาตินี้ ซึ่งประมุขมา ซึ่งทุกอย่างที่ได้สะสมมา ที่จะต้องเป็นไปตามการสะสม ก็จะรู้เลย วันนี้เห็นอะไร ได้ยินอะไร คิดนึกอะไร ทั้งหมดต้องเป็นไปตามการสะสม เพราะฉะนั้น กำลังสะสมความเห็นถูกต้อง เข้าใจถูกต้อง ที่ละเล็กที่ละน้อย ที่จะเห็นตามความเป็นจริง เพื่อที่จะละความไม่รู้ ซึ่งสะสมมานานมาก เพราะฉะนั้น ก็จะต้องสะสมความเข้าใจถูกต้อง แม้เพียงที่จะเริ่มรู้ว่าขณะนั้น เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏ เห็นไหมคะ ยังไม่ได้ชัดเจน เพียงแต่เริ่ม ถ้าบ่อยๆ ก็จะค่อยๆ คลาย และการค่อยๆ คลายเพราะปัญญาค่อยๆ รู้ ใครจะไปประจักษ์การเกิดดับ

ของสภาพธรรมขณะนี้โดยไม่รู้และโดยไม่คลาย เป็นสิ่งที่เป็นไปได้เลย ไม่ใช่ไปนึกคลาย กำลังปรากฏนี้แหละ กำลังฟังด้วย ค่อยๆ เข้าใจขึ้นทีละเล็กทีละน้อยในความจริง ของสิ่งซึ่งกำลังปรากฏ ว่าเพียงเท่านั้นเอง เพียงเมื่อมีจักขุปสาท ที่ยังไม่ดับ เกิดทั้งจักขุปสาท และรูปที่กำลังปรากฏ มีอายุซึ่งสั้นมาก จิตเห็น เกิดเมื่อไร สิ่งนี้จึงปรากฏได้เท่านั้นเอง นี่คือความจริง ทุกๆ ขณะในชีวิต มีปัจจัยที่จะเกิดขึ้นปรากฏ แล้วก็หมดไป

สุริย์ ในขณะที่เราฟังแล้วเข้าใจ มันก็เป็นการสะสมอย่างหนึ่ง สะสมปัญญา เมื่อปัญญาพร้อมสมบูรณ์ ที่สติจะเกิด ขณะนั้นสติปัญญานี้ ก็เกิด ก็หมายความว่า เราจะต้องเข้าใจ เพื่อเข้าไปหาสติปัญญานั้นเอง

อ.จ. แล้วยังต้องละด้วย เห็นไหมคะ แต่ละก้าวๆ ที่จะขัดเกลากุศล ขัดเกลากิเลส ต้องไม่ลืมนะคะ การฟังธรรมนี้เพื่ออะไร เพื่อขัดเกลากิเลสทุกอย่าง เพราะเห็นโทษของกิเลสทุกอย่าง ซึ่งถ้าไม่รู้ตามความเป็นจริง ไม่มีการที่จะขัดเกลากิเลสใดๆ ทั้งสิ้น เพราะกิเลสทั้งหมดนี้ มาจากความไม่รู้ แต่ในขณะที่กำลังฟัง ถ้าไม่คิดว่าเป็นการขัดเกลา ซึ่งจะเห็นได้เลยว่า จิตของแต่ละคนนี้ หลากหลายตามการสะสม และใครจะรู้ดีกว่าตัวเองใช่ไหมคะ ก็ตื่นๆ ก็เห็นสิ่งที่เกิด แต่สิ่งที่ซ่อนอยู่ สะสมมาลึกลงไป ไม่ได้ปรากฏ เพราะว่ายังไม่มีเหตุปัจจัย เพราะฉะนั้น ทั้งหมดที่สะสมมาในแต่ละวัน ก็ลองคิดดูก็แล้วกัน ว่าสะสมกุศลมาก หรือ สะสมอกุศลมาก เพราะฉะนั้น สิ่งที่จะต้องขัดเกลานี้มากสักแค่ไหน แต่ก็ไม่ลืมนะคะ ฟังธรรมแล้วก็ไม่ชอบคนนั้น แล้วก็โกรธคนนี้ แล้วฟังธรรมเพื่ออะไร

ก็สะสมเพื่อที่จะขัดเกลา แล้วในขณะนั้นก็ตั้งใจ ที่จะโกรธต่อไป เกลียดต่อไป อย่างนี้ฟังธรรมเพื่ออะไร นี่ก็เป็นสิ่งซึ่ง ถ้ามีความเข้าใจที่ถูกต้อง ฟังเพราะเห็นจิต ว่าจิตที่สะสมนี้ สะสมอะไรมามากแค่ไหน และต้องการให้หมดสิ่งที่น่ารังเกียจ สิ่งที่เป็นโทษนั้นหรือเปล่า แล้วโทษนั้นจะเกิดกับใคร ไม่ได้เกิดกับคนอื่นเลยทั้งสิ้น ผู้ใดสะสมมากก็ต้องเกิดกับบุคคลที่ได้สะสมมานั้นแหละ ที่จะเป็นอย่างนั้น แล้วมีทางใหม่ ที่จะทำให้จิตนั้นสะอาด หมดจดจากอกุศล ถ้าไม่มีหนทางก็สะสมต่อไป ไม่มีการที่จะได้ยินได้ฟัง ได้ใคร่ครวญ แต่ผู้ที่ได้มีโอกาสได้ยินได้ฟังธรรม พระธรรมซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงมีพระมหากรุณา ทรงแสดง เป็นผู้ที่ได้สะสม สัทธา , หิริ , โอตตปปะ มาแล้วในอดีต แต่ไม่พอค่ะ เพราะว่าสะสมอกุศลมากมายด้วย ด้วยเหตุนี้จึงต้องเป็นผู้ที่ตรงแม้แต่การเป็นผู้ศึกษาธรรม เพื่อขัดเกลา และการที่จะขัดเกลาได้ ก็ต่อเมื่อรู้ความจริง เพราะฉะนั้น ก็ถือว่า ไม่มีใครสามารถที่จะเอาอกุศลที่สะสมมาในจิตของตัวเอง

ออกทั้งหมดไปได้เลย นอกจากปัญญาที่ค่อยๆ เกิดขึ้น เพราะฉะนั้น ก็จะเป็นผู้ที่เห็นประโยชน์ของการเข้าใจธรรม แล้วก็รู้วาทลลิตชีวิตมา ที่เข้าใจว่าได้นั้นนะ อยู่ที่ไหน ใครได้อะไรบ้าง ก็เพียงเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส ตื่นเต้นดีใจ สุข ทุกข์ กับสิ่งที่ปรากฏทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แล้วอยู่ที่ไหน ทั้งหมดนั้นนะอยู่ที่ไหน ตลอดชีวิตนี้อยู่ที่ไหน จบไปไม่เหลือเลย ก็สะสมสิ่งที่น่ารังเกียจมากมายมหาศาล ต่อไปอีก กว่าจะมีโอกาสได้ฟังพระธรรม ได้เข้าใจพระธรรม และรู้จุดประสงค์ของการฟังว่า เพื่อละคลายอกุศล

เพราะฉะนั้น ต้องเข้าใจตามความเป็นจริง ไม่ใช่ฟังเพราะอยากจะให้สิ่งนั้นเกิดขึ้น อยากจะให้ไม่มีอย่างนั้น แต่เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า สิ่งใดก็ตามที่เกิดขึ้นแล้ว ตั้งแต่ปฏิสนธิ ประมวลมาที่จะต้องเป็นอย่างนี้ ไม่เป็นอย่างอื่น เพียงแค่ว่าชาติ ชาติก่อนเป็นมาแล้วทั้งนั้น ตั้งแต่สูงสุด ต่ำสุด เคยเป็นคนโรคเรื้อนไหมเคยยิ่งกว่านั้น เคยตกนรก เคยเป็นเปรต เคยยากจนไหม เคยร่ำรวยมหาศาลไหม แล้วเดี๋ยวนี้ อยู่ที่ไหน ไม่มีอะไรเหลือเลย นอกจากจิต ๑ ขณะ ที่สะสมความไม่รู้ต่อไปอีก มากมายมหาศาล เพราะฉะนั้น ยิ่งฟัง แล้วเห็นประโยชน์ของการที่จะเข้าใจธรรม เห็นพระคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ถ้าไม่ทรงตรัสรู้ ไม่ทรงบำเพ็ญบารมี ไม่มีทางที่สัตว์โลกจะมีโอกาสได้รู้ความจริงในฐานะของสาวก คือผู้ฟัง และไตร่ตรอง เพราะฉะนั้น ประโยชน์สูงสุด ซึ่งแต่ละคนจะได้จริงๆ ก็คือความเห็นถูก ความเข้าใจถูก ในสภาพธรรมที่ปรากฏ แต่ไม่ใช่สิ่งที่อาจจะต้องการทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เพียงปรากฏแล้วก็หมดไป เหลือแต่ทุกข์ เพราะไม่ได้สิ่งที่ต้องการ เพราะความติดข้อง เพราะไม่อยากให้เป็นอย่างนี้ เพราะอยากให้เป็นอย่างอื่น ซึ่งเป็นไปไม่ได้ ไม่มีใครอยากเจ็บไข้ได้ป่วย เกิดได้ไหมคะ ถ้ามีปัญหาเป็นอย่างไร แล้วถ้าไม่มีปัญหาเป็นอย่างไร นี่ก็คือความต่างกัน

เข้ม

มีคำถามจากท่านผู้ฟัง ขอเรียนถามท่านอาจารย์ว่า

เมื่อศึกษาธรรม รู้และเข้าใจว่า ธรรมบางอย่างไม่ดี เป็นอกุศล แต่ธรรมบางอย่างก็ดี เป็นกุศล ซึ่งจะให้ผลดีทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ บางครั้งเมื่อรู้ว่าการคิด ความต้องการที่จะทำดี ทำกุศล เพื่อหวังผลดีที่จะได้รับนั้นๆ เป็นความคิด ความหวัง ความต้องการที่ไม่ดี ไม่ควรคิดอีก แต่ความคิดนั้นๆ ก็ยังเกิดอีก หยุดคิดไม่ได้เลยครับ ทั้งๆ ที่รู้ว่าไม่ดี การศึกษาธรรมขึ้นการฟัง ควรรู้ ควรเข้าใจอะไรครับ เพื่อจะละคลายความคิดไม่ดีเหล่านั้นบ้าง

อ.จ.

ต้องขอประทานโทษนะคะ ถ้าจะกล่าวว่า ยังไม่ได้เข้าใจธรรม เพราะธรรมเป็นธรรม ถ้าเข้าใจว่าธรรมเป็นอนัตตา จะมีคำถาม หรือความคิดอย่างนี้

ใหม่ เพราะฉะนั้น แต่ละคนฟังธรรมจริง แต่ไม่ถึงความเป็นอนัตตา แสดงว่ายังไม่ได้รู้จักธรรมจริงๆ เพราะธรรมจริงๆ เป็นอนัตตาแน่นอน “เห็น” นี่เป็นใคร มีปัจจัยก็เกิด เกิดแล้วก็ดับไป เป็นธรรม เพราะฉะนั้น ถ้าเข้าใจ ธรรมเป็นธรรม ซึ่งเกิดเพราะเหตุปัจจัย ไม่มีใครสามารถจะบังคับบัญชาได้เลย จะคิดอย่างไร ใครยับยั้งได้ เพราะเกิดแล้ว คิดแล้ว หมดแล้ว ถ้าเข้าใจธรรมจริงๆ จะห้วนไหนใหม่ เพราะฉะนั้น ยังไม่ได้เข้าใจธรรมจริงๆ เพียงแต่ฟังเรื่องธรรมแล้ว “เป็นเราฟัง” เพราะฉะนั้น อะไรเกิดกะเรา เราคิดอย่างนั้น เราคิดอย่างนี้ ทำไมเราคิดอย่างนี้ เราคิดอย่างนั้น ก็ไม่รู้ว่าเป็นธรรม เมื่อมีปัจจัยที่จะคิดอย่างนั้น ก็ไม่คิดอย่างอื่น คิดแล้วก็หมดไปแล้วด้วย

อรวรรณ บ่อยครั้งที่ไม่สามารถจะแยกแยะ คำถามที่ว่า เข้าใจธรรม กับ ไม่เข้าใจธรรม เพราะว่าในการสนทนาธรรมในคำถาม ก็คือ จากพระสูตร เมื่อวานนี้นะ เรื่อง “สุตตสูตร” พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ไม่ควรกล่าวในสิ่งที่จะทำให้กุศลธรรมเจริญ และให้กุศลธรรมเสื่อม และควรกล่าวในสิ่งที่ทำให้กุศลธรรมเจริญ อกุศลธรรมเสื่อม ซึ่งอันนี้เมื่อศึกษา ก็เข้าใจว่า ทุกคนย่อมประพฤติ ตรงกันข้ามกับที่พระผู้มีพระภาคตรัสจริงๆ ก็มีปัญญาที่สามารถเป็นอย่างนั้นได้ เพราะฉะนั้น คำถามที่ถาม คำถามอันที่ไหนที่เข้าใจธรรม กับคำถามที่ไม่เข้าใจธรรม จะเหมือนในพระสูตรนี้หรือเปล่า

อ.จ. คุณอรวรรณลองพูดแต่ละประโยคดูสิคะ แต่ละคำไม่ใช่ฟังแล้วก็ผ่านไป แต่จะต้องพิจารณาจริงๆ ว่ามีความเข้าใจสิ่งที่ได้ยินได้ฟังแค่ไหน ลองกล่าวทีละคำ ทีละข้อ ทีละตอน ที่จะว่าไม่เข้าใจนะ

อร จริงๆ ก็ตั้งใจถาม แต่เพราะท่านอาจารย์พูดว่า คำถามอันนี้เหมือนไม่เข้าใจธรรม ก็เลยไม่ทราบว่ ตัวเอง เป็นคำถามที่เข้าใจธรรมหรือไม่เข้าใจธรรม

อ.จ. ก็ต้องทบทวนว่าถามว่าอะไร จะได้ว่ารู้ใจคะ ว่าเข้าใจหรือไม่เข้าใจใจคะ

อร คำถาม คือ จะถามว่า พระสูตรเมื่อวานนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ไม่ควรกล่าวในสิ่งที่จะทำให้กุศลธรรมเสื่อม และกุศลธรรมเจริญ

อ.จ. เดี่ยวก่อน เอาใหม่คะ อีกที

อร ไม่ควรกล่าวในสิ่งที่จะทำให้กุศลธรรมเจริญ และอกุศลธรรมเสื่อม ควรกล่าวสิ่งที่ทำให้

อ.จ. เดี่ยวก่อน เอาแค่ประโยคแรก ตอนหนึ่งกล่าวอีกทีคะ

อร ไม่ควรกล่าวในสิ่งที่จะทำให้กุศลธรรมเจริญ และกุศลธรรมเสื่อม

อ.จ. แค่นี้ถูกต้องไหมคะ

เมื่อ ตอนถวายพระสฐปที่บรรจุพระบรมธาตุ เอาไว้ตั้งหน้า
หีบศพ เพื่อไหว้สหายธรรมเป็นครั้งสุดท้ายด้วย แล้วบอกในใจ
ด้วยนะกะ ว่าพบกันชาติหน้านะกะ

คุณย่า